

Entrepotdok: van vrijzone naar prestigieus grootstedelijk decor

Aan het eind van Entrepotdok, een voormalige overslaghaven in het centrum van Amsterdam, bevindt zich een gebied van enkele hectaren dat niet volgens een officiële bestemming in gebruik is. Wie het bruggetje oversteeft dat de Entrepotdokhaven met de Nieuwe Vaart verbindt, verlaat de overzichtelijk geordende wereld van de voormalige pakhuizen die zijn getransformeerd tot sociale woningbouw en bedrijfsruimten voor kleine bedrijfjes.

MARIANNE BRONKHORST*

Daarvoor in de plaats komen eerst wat loodsen, voor een deel in gebruik voor de verkoop van gebruikte kantoormeubelen, en vervolgens de kalenderpanden. Dat zijn eveneens voormalige pakhuizen, genoemd naar de maanden juli tot en met december. Dan volgt het voormalig GEB-terrein, waar van de toenmalige bebouwing alleen nog een gevel met wijde poorten over is. In de winter staat het terrein voor een groot deel onder water. Van de overkant van het water klinkt soms het geluid van een brullende leeuw, maar vaker het gejoel van de gibbons. De hekken van Artis stonden lang op zo'n 150 meter van de waterkant, maar nu is men druk bezig met de uitbreiding van de diertuin tot aan de waterkant. Naar verwachting bestaat het uitzicht komende zomer al uit een Afrikaans steppelandschap met grazende gnoes en zebra's. Als het helemaal af is kunnen bezoekers zich met een rondvaartboot laten aan- en afvaren. Het Artis Doklaantje, het onverharde pad langs het water, is dan, evenals de woonboten, verdwenen -de protesten van buurtbewoners ten spijt. Met wat licht klim- en klauterwerk komt de

wandelaar door dit rafelrandje van de stad via de buurtuin 'de groene driehoek' weer in het alledaagse straatbeeld, namelijk dat van de Sarphatistraat, terecht.

GEMEENTEPLANNEN

De gemeente Amsterdam wil dit stukje potentiële centrumgrond aan het Entrepotdok graag exploiteren. Daartoe zijn in samenwerking met projectontwikkelaars de volgende plannen ontwikkeld. In de pakhuizen worden naar Amerikaans voorbeeld zogenaamde *lofts* gemaakt. Ruimtes van dertig meter diep en zes meter breed die de gebruikers goeddeels naar eigen inzicht en wensen kunnen vormgeven. Op het voormalig GEB-terrein zal een vier etage hoog appartementencomplex 'Aquartis' verrijzen. De in het ontwerp verwerkte karakteristieke gevel van het voormalig GEB-gebouw is dan overgebleven als vage herinneringen aan het vroegere gebruik van dit terrein. In combinatie met de uitbreidingsplannen van Artis wordt dit gebied omgetoverd tot een volko-

men geregisseerd decor van grootstedelijke allure. Dit past precies in beleid van de gemeente om kapitaalkrachtige stadsbewoners binnen de stadsgrenzen te houden of zelfs van buiten aan te trekken. Dat deze centrumlocatie daarvoor over de nodige kwaliteiten beschikt, blijkt uit de overweldigende belangstelling op de voorlichtingsbijeenkomsten over deze projecten en de gretigheid waarmee mensen zich ervoor willen inschrijven. Het gebied aan het eind van het Entrepotdok is dan officieel niet in gebruik, in de praktijk ligt dit heel anders. De rafelrandjes van de stad trekken zoals bekend mensen van divers pluimage aan. Mensen op wie deze ruimtes juist een grote aantrekkingskracht uitoefenen. Mensen die dankbaar gebruik maken van de ruimte zolang ze daartoe de gelegenheid wordt geboden en mensen die actief aan de slag gaan om de ruimte naar eigen inzicht en behoefte een bestemming te geven. Geert Mak heeft in *De engel van Amsterdam* een levendige beschrijving gegeven van de bonte mengeling van bewoners van het KNSM-eiland -voordat het

bouwrijp werd gemaakt en volgebouwd met overwegend dure koopappartementen. De samenstelling van de gebruikers van het terrein aan het einde van het Entrepotdok is minder divers van samenstelling. Het gebied is kleiner dan het KNSM eiland en van alle kanten ingeperkt door de geordende wereld in plaats van door water.

KRAKERS

De Kalenderpanden zijn sinds november 1996 betrokken door het actieve deel van de kraakbeweging die daar woon-, werk- en recreatieruimten (willen) realiseren. De website van Radio de Vrije Keiser vermeldt: 'Inmiddels herbergen de pakhuizen (...) ongeveer 45 bewoners en gebruikers. Naast woonruimtes zijn

dat juist daar nieuwe ontwikkelingen op gang komen, ontwikkelingen die zich niet van bovenaf laten sturen. Het zijn de broedplaatsen van inspiratie en creativiteit die noodzakelijk zijn voor de dynamiek die zo kenmerkend is voor het produceren, werken, wonen en recreëren in een grote stad. De gemeente onderkent de waarde en noodzaak van plaatsen in de stad waar nieuwe activiteiten tot ontwikkeling komen. Maar geconfronteerd met de strijd om de schaarse ruimte is zij geneigd dergelijke activiteiten een uitgesproken ruimtelijke dynamiek op te leggen. Meer concreet: het is gewoon een kwestie van opschuiven. 'Eigenlijk zouden we het wel zo willen laten. In en rond de binnenstad worden al zoveel plekken aangeharkt waar nieuwe generaties in tijdelijke gebouwen overleven, experimenteren en weer weggaan. Voorbeelden zijn de Graansilo, Pakhuis Wilhelmina en Vrieshuis Amerika. De broedplaatsen en rommelzones verdwijnen niet, maar schuiven op, onder andere naar het noorden en het westen van de stad.' (Uit: *Hub Amsterdam! Amsterdams aanzien in de komende dertig jaar*).

STADSNOMADEN

Het voormalig GEB-terrein is vooral in de zomermaanden een pleisterplaats voor komende en gaande stadsnomaden. Zij slaan hun tijdelijke kamp op in omgebouwde bussen, tenten of zelfs in de openlucht. Zij blijven zolang ze worden gedoogd of tot ze zelf iets beters vinden. In vergelijking met de krakers leven zij in een beduidend minder georganiseerd verband en zijn ook veel minder aan een specifieke locatie gebonden. Dat geldt zowel voor de stad waar ze meestal tijdelijk verblijven, als voor de locatie in die stad. Wat voor stadsnomaden wel van belang is, is leven in of in de directe nabijheid van een grote stad. Hun bestaansgronden zijn extreem onzeker en voor hun overlevingsstrategieën zijn ze aangewezen op het leven in de grote stad. Zoals bijvoorbeeld de straatmuzikanten John, Jim en Joe uit Engeland, die voor hun dagelijks brood afhankelijk zijn van een grote concentratie van locaties met veel passanten. Locaties die tevens vaak dienen als ontmoetingsplaatsen voor contacten met andere stadsnomaden. Op de betreffende plek zelf zijn zij vaak elkaars concurrenten, omdat passanten nu eenmaal zelden geld over hebben voor de daklozenkrant en voor meer dan een straatartiest hebben ze meestal geen oog. Maar tegelijkertijd vormt het informele netwerk dat op deze ontmoetingsplaatsen ontstaat een belangrijk onderdeel van de overlevingsstrategieën van stadsnomaden. Onderling wisselen zij namelijk tips en informatie uit over mogelijke nieuwe, tijdelijke onderkomens en andere zaken die van belang zijn. Tenslotte biedt de stad, met haar grote concentratie van mensen die op diverse niveaus van welstand leven, ruime kans op bruikbaar afval, waarvan stadsnomaden vaak dankbaar gebruik maken. Stadsnomaden geven de stad kleur. De vrolijke noten van een straatmuzikant kunnen een

Artis Doklaantje

grauwe en grijze dag ineens, al is het maar voor even, een andere wending geven. Wie een daklozenkrant koopt, krijgt het gevoel op een positieve manier bij te dragen aan het levensonderhoud van een minder bedeelde. De stadsnomaden representeren het vrije, ongeordende leven waar de in de verplichtingen geharnaste moderne burger soms zo naar kan snakken, overigens zelden inclusief de daarbij horende ontberingen. Tegelijkertijd bestaat er een gerede kans dat mensen die zo zijn aangewezen op marginale overlevingsstrategieën in de situatie komen dat zij genoodzaakt zijn op meer of minder onschuldige wijze de wet te overtreden. Dit kan leiden tot overlast en (gevoelens van) onveiligheid. Het laat zich raden dat de kans op dergelijke problemen groter wordt naarmate de mogelijkheden die stadsnomaden hebben om zelf op eigen wijze in hun onderhoud te voorzien worden ingeperkt.

Het is begrijpelijk dat de gemeente in de verleiding komt om een aantrekkelijke centrumlocatie te exploiteren in een tijd waarin een zwaar accent ligt op economisch gewin. Tegelijkertijd wordt die ruimte onttrokken aan niet door markt of overheid aangestuurde activiteiten, die evenzeer een essentieel onderdeel vormen van een dynamisch stedelijk leven. Bij het realiseren van haar plannen zal de gemeente weinig tegenstand te verwachten hebben van stadsnomaden die nu slechts nog incidenteel gebruik maken van het terrein. Op eigen gelegenheid gaan zij op zoek naar de rafelrandjes van de stad die hen nog resten. De krakers, die veel sterker zijn georganiseerd, zullen met de in de kraakbeweging inmiddels opgebouwde kennis van recht en wet geen middel onbenut laten en zich zonodig tot de laatste tand zetten. Mochten zij deze strijd verliezen, dan is het nog maar de vraag of zij zich zomaar naar de locaties laten dirigeren die de gemeente daarvoor in gedachten heeft.

*Redactie AGORA

Gevel voormalig GEB terrein en kalenderpanden.

er werkplaatsen, ateliers, oefenruimte voor twee theatergroepen, een concertruimte, een galerie en een zeefdrukkerij. Een restaurantje waar voor vier gulden, - (veganistisch) gegeten kan worden en een kroeg maken het plaatje compleet.' De krakers hebben duidelijke ideeën over de bestemming van de kalenderpanden en steken een hoop tijd en energie in de verwezenlijking van hun plannen. Zij kennen zich zelfbewust een plaats en rol toe in de stad. Kraken is een strijd voor betaalbare woonruimte en werkruimtes voor kunstenaars en andere creatievelingen die (nog) geen onderdeel kunnen of willen uitmaken van het meer gevestigde circuit. Vanuit de kraakbeweging wordt actief en politiek geëngageerd verzet gevoerd tegen de plannen van de gemeente, die lijkt te zwichten voor de verlokkingen van het geldelijke gewin. Dit terwijl een locatie als de Kalenderpanden zich juist uitstekend leent voor niet door overheid of markt gereguleerde activiteiten.

Plaatsen waar dergelijke activiteiten plaatsvinden zijn van groot belang voor een stad, om-